

Citation style

Šedivý, Jaroslav: Rezension über: Alan Sked, Metternich a Rakousko, Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014, in: Český časopis historický, 2014, 4, S. 817-819, DOI: 10.15463/rec.1189734293

český časopis historický

copyright

This article may be downloaded and/or used within the private copying exemption. Any further use without permission of the rights owner shall be subject to legal licences (§§ 44a-63a UrhG / German Copyright Act).

oblasti. Od roku 2011 vycházejí rešerše o Čechách a jejich kulturně-emancipačním snažení v Čechách a na Moravě. Zprávy, vážící se k českým zemím, naplní celkem čtyři svazky, z nichž dva už vyšly a dva byly odevzdány do tisku.

Jedná se o vyčerpávající excerpta ze zpravodajství vídeňských („zábavných“) deníků (v případě českých zemí bylo zkoumáno jedenašedesát titulů). Vybraná excerpta jsou tematicky strukturována v rámci standardního označení „o literatuře a spisovatelství“, kam ovšem patří zprávy ze všech humanitních a lékařských oborů včetně personálií, pokud se váží k vydání zábavného či učeného spisu. Ke každé zprávě náleží v edici odkaz na pramen, stručný obsah článku a také nejzajímavější úryvek z citované stati či krátkého oznámení. První díl bohemistického svazku obsahoval zprávy z beletristiky, literární kritiky, časopisectví, bibliografie a knižní produkce (objevila se zde například zpráva o objevení královédvorského rukopisu). Druhý díl je pro historiky mnohem zajímavější, neboť obsahuje dobové zpravodajství z oblasti jazykovědy, filozofie, estetiky, rétoriky, historie, respektive historiografie a samotných vzdělávacích institucí včetně biografických skic v textech zmiňovaných aktérů. Historik tak může s minimální námahou pracovat s recenzemi například na Pelclova, Palackého, Bočkova, Šafaříkova, Woltmannova, Wolného či Hankova díla a je mu k dispozici peregrinatio profesorů nejen těch univerzitních, ale i středoškolských. Dále jsou zde uveřejněny statistické zprávy o školských a nadačních zařízeních včetně údajů o počtech žáků a studentů. Každý badatel ocenění pečlivě doplnění dat vydání děl, narození a úmrtí autorů (zde jsem zaznamenal pouze jediný omyl u data úmrtí českého zemského protomedika Tadeáše Bayera).

Často se jedná o těžko získatelné údaje, včetně názvů děl, vzdělávacích zařízení, nadací či dobových termínů (zde mne zamrzela pouze editorčina neznalost německého termínu Ob-

noveného zřízení zemského). Informační a citační hodnota těchto edic je obrovská, propojíme-li ji i s tou skutečností, že díky systematickému úsilí Rakouské národní knihovny lze badatelskou práci kombinovat s internetovou digitalizovanou verzí většiny excerpovaných časopisů. Vědecko-badatelské využití těchto slavistických edic je mnohostranné. Kromě bibliografického soupisu, který je sám o sobě užitečný, je možné odhalovat např. argumentační strategie probouzejících se národů uplatňované vůči vídeňskému centru, protože autory těchto zpráv bývali většinou sami představitelé nových národních kultur. Lze také rekonstruovat sílu a kvalitu rakouské supranacionální tradice, která vytvářela nový (jinoněmecký) svěbytný kulturní prostor. A v neposlední řadě zde byla odkryta nepochybně zcela nová textologická základna předbřeznové doby, která teprve čeká na své prozkoumání a interpretaci a která by mohla být rozšířena o výzkum dalších vydavatelských a nakladatelských center (například Praha a Lipska).

Takto zpřístupněný soubor pramenů dává také za pravdu rakouskému kulturnímu historikovi Moritzi Csákyemu, že se v této době jednalo o jedinečný, ještě nehomogenizovaný středoevropský narativ, který lze také pojímat jako společnou historickou a kulturní paměť, která mohla vzniknout jen na základě intenzivní výměny informací mezi periferiemi a vídeňským centrem.

M. Hlavačka

Alan SKED

Metternich a Rakousko

Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2014, 319 s.,
ISBN 978-80-7325-332-5.

Šest let po vydání anglického originálu knihy britského historika Alana Skeda *Metternich and Austria* vychází v roce 2014 její český překlad. Alan Sked, působící jako profesor

dějiny mezinárodních vztahů na London School of Economics, je přední odborník na dějiny střední Evropy devatenáctého století a postava knížete Metternicha, od roku 1809 nejprve ministra zahraničí a poté kancléře rakouského císařství, představuje téměř ústřední linii v jeho bádání o politických dějinách této doby a tohoto prostoru. Autor se pokusil zhodnotit úspěšné diplomatické působení Metternicha v napoleonských válkách v letech 1809–1815 a jeho v podstatě úspěšnou, i když mnohými historiky zproblematizovanou službu ve vedení monarchie po roce Vídeňského kongresu, kdy Rakousko prožilo přes tři desetiletí dobu míru, jisté stability, technického pokroku i hospodářského rozvoje. Je to tedy obraz jeho státnické služby až do rezignace v roce 1848, nikoliv vzpomnutí jeho barvitého života osobního a citového. Autor pracuje s rozsáhlou faktografickou výstavou, čerpanou ovšem z již publikovaných textů a knih, která činí výklad bohatý, ale někdy až těžko na první přečtení pro neškoleného historika zvládnutelný. A je to výklad z velké části i polemický vůči řadě autorů z té rozsáhlé metternichovské literatury, kteří představují kritické až negativní hodnocení Metternichovy státnické činnosti zejména v letech po porážce Napoleona. Alan Sked odmítá tento přístup, zformulovaný kupříkladu Kissingerem, který obdivuje Metternicha z doby před rokem 1815, ale poté považuje principy jeho domácí politiky za příčinu postupného úpadku monarchie.

A tak se autor vyrovnává s otázkou, zda tedy byl Metternich v letech 1815–1848 předním evropským státníkem. Kladnou odpověď dokumentuje bohatou faktografickou argumentací o vnitřním, poměrně zdárně se rozvíjícím systému jeho vlády v Rakousku a celkem úspěšným ovlivňováním spolupráce evropských mocností neustálým hledáním mírové rovnováhy sil v Evropě. K politickým změnám docházelo mezi lety 1815–1848 obvykle v důsledku revolucí a povstání. Metternich si to uvědomoval, a proto zdůrazňoval prevenci,

spíše diplomatické smlouvy a nikoliv vojenskou intervenci. On to byl, kdo na Vídeňském kongresu prosazoval legitimitu vlád a zajištění rovnováhy sil v Evropě.

Tady se autor pustil do poměrně rozsáhlé polemiky, respektive odsouzení revizionistického paradigmatu amerického znalce mezinárodních vztahů Paula W. Schroedera, který zpochybnil představu o rovnováze moci v Evropě po roce 1815. Zdůraznil, že to byla především hegemonie Británie a Ruska, která způsobila, že tento systém fungoval. Alan Sked namítl, že Británie tehdy prokazovala vojenskou a námořní slabost a Rusko bylo technologicky a administrativně zaostalé. Rozhodující byla pozice Rakouska, to jest Metternichovy politiky.

Autor vidí i některé podněty, které ovlivňovaly Metternichovy politické koncepce. Nevěřil Francii, obával se, že by mohla znovu zahájit cyklus válek a revoluce, což v té době nebylo tak nereálné. Po roce 1820 propukaly revoluce, spíš povstání, autor jmenuje děkabristy v roce 1825 v Rusku, a Metternich už viděl i nové jejich příčiny – šíření nových idejí, nezaměstnanost, nenáviděná byrokracie, ale i různá již národní hnutí, největší strach měl však z tajných sekt. (Dodávám, že císař z jeho popudu zakázal například hnutí zednářů, ale v té době ve Vídni zednařil kdekdo. Rovněž státní úředníci museli přísahat na to, že nejsou členy žádné tajné společnosti či sekty.)

V zajímavé kapitole „Metternich a terorismus“ autor tvrdí, že hlavní starostí Metternicha v úřadě bylo ochránit Evropu před revolučním násilím, a proto trval na účinné prevenci: nejprve, jak už bylo řečeno, smluvní diplomatickou cestou, ale i cenzurováním novin, kontrolou studentských organizací, odmítáním laciných nacionalistických hesel. Tato preventivní politika se přirozeně vedla i uvnitř monarchie, ale Alan Sked velmi výrazně na příkladech policejní práce, rakouské cenzury, osudů politických vězňů dokazuje, že obvykle přijímané tvrzení o Rakousku

jako policejním státě pod Metternichovým dohledem, je přehnané.

Pro nás je zajímavá kapitola „Utiskovalo Metternichovo Rakousko národy a zapříčinilo revoluci?“, v níž tu volnost národního sebeuvědomování od dvacátých let 19. století autor dokumentuje právě příkladem českých zemí, renesancí českého jazyka, vlasteneckými spolky, objevenou historií národa, prací Palackého, Dobrovského, Šafaříka, ale i v politické rovině vlivem ve státní správě osobností, jakou byl třeba hrabě František Kolovrat. A co rok 1848 a Metternichův dobrovolný odchod či spíše ústup ze scény za šířících se pouličních nepokojů ve Vídni? Alan Sked se pustil i do polemiky s marxistickou historiografií, interpretující tento bouřlivý rok jako výsledek vzestupu kapitalistické střední třídy. Podle něho to byl průsečík jakési obecné nespokojenosti, využitě radikály, kteří byli brzy poraženi a Metternich se mohl vrátit z londýnské emigrace.

Kniha je napsána na základě studia zejména Metternichových osmisvazkových pamětí, vydaných jeho synem Richardem Metternichem ve Vídni v letech 1880–1884 pod titulem „Aus Metternichs nachgelassenen Papieren“, jinak zdrojem je celkem známá historiografická produkce autorů počínaje Heinrichem von Srbíkem, Viktorem Biblem až po Henryho Kissingera. Českou národnostní otázku autor studoval v pracích Roberta Williama Seton-Watsona, Petera Brocka a též Harolda Gordon Skillinga. Studoval knihy jenom v angličtině či v němčině.

Dovolím si malou poznámku nakonec. Škoda, že autor neobjevil Vídeňskou historickou společnost v roce 1966 vydanou korespondenci z let 1813–1815 mezi knížetem Metternichem a vévodkyní Zaháňskou, v té době jeho velkou láskou. Byť se Alan Sked vyhnul citovému životu knížete, v této korespondenci by byl objevil mnoho jeho osobních poznámek na okraj jeho činnosti politické a státnické. Metternichovy dopisy, a napsal jich přes 250, začínaly vždy v první půli popisem pro-

blémů, které právě řešil třeba s Alexandrem I., a teprve v druhé půli přešel kníže k milostnému dialogu. Ovšem věren svému sebepřeceňování vycházel vždy z premisy, že je to on, kdo řídí osudy dvaceti milionů Evropanů. Alan Sked však při poznámce o Metternichových osmidílných pamětech, vydaných po letech jeho synem, zřejmě nezaznamenal, že když Metternich nastupoval v roce 1809 na ministerstvo zahraničí jako císařův ministr, najal si archiváře jménem Klinkowstroem, který od té chvíle vybíral a pořádal jeho archiv. A co je pro Metternicha typické, že čas od času seděl se svým archivářem a probíral s ním, co založit, co vyškrtnout a co skartovat, aby jeho obraz pro budoucnost byl co nejpříznivější. Rovněž nezaznamenal, že v roce 1966 byla ve Státním ústředním archivu (dnes Národní archiv) v Praze zpřístupněna tzv. Acta Clementina, tj. podstatná část Metternichovy písemné pozůstalosti.

Pro mě byl Metternich především mistrem diplomatického kompromisu. Od něho Kissinger převzal onu stručnou charakteristiku takového kompromisu jednání: každá ze stran sleví trochu, nikdo není uspokojen zcela, ale kompromisu bylo dosaženo. Vždy dodávám, že ale umění diplomacie je, kam až slevit!

Jaroslav Šedivý

Thomas KLETEČKA –
Anatol SCHMIED-KOWARZIK (Hrsg.)
Die Protokolle des österreichischen Ministerrates 1848–1867
Abteilung II: Das Ministerium Schwarzenberg
Bd. 4 (14. Oktober 1850 – 30. Mai 1851),
577 s., ISBN 978-3-7001-6836-2;
Bd. 5 (4. Juni 1851 – 5. April 1852),
739 s., ISBN 978-3-7001-7242-0.
Wien, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften 2010 a 2013.

Téměř poslední svazky monumentální kritické ediční řady protokolů rakouské ministerské